

Zły omen

AKUTAGAWA Ryūnosuke tłumaczenie Renata IWICKA

O autorach

AKUTAGAWA Ryūnosuke (01.03.1892–24.07.1927), japoński pisarz urodził się jako najstarszy syn Niihary Toshizō i Fuku *de domo* Akutagawa, jednak jego matka niedługo po urodzeniu syna zaczęła wykazywać objawy choroby umysłowej, zatem chłopca adoptował jej brat, Akutagawa Michiaki. Od najmłodszych lat poznawał kulturę i literaturę rodzimą, chińską, a także europejską, co miało ogromny wpływ na styl jego twórczości, różny od współczesnych mu pisarzy. Cezurą w jego twórczości może być wyjazd do Chin w 1921 roku z ramienia gazety Ōsaka Mainichi Shimbun, który zrujnował i tak słabe zdrowie pisarza. Od tej pory jego obsesją stała się choroba umysłowa, której uległa jego matka, a pragnąc uciec od tego przeznaczenia, w 1927 roku popełnił samobójstwo. W swoich najbardziej znanych utworach jak *Kappy*, *W gąszczu*, *Życie pewnego szaleńca*, czy *Rashōmon* zastanawiał się nad kondycją istoty ludzkiej oraz współczesnego, modernistycznego i zdehumanizowanego świata.

Renata IWICKA orientalistka i kulturoznawca, adiunkt w Katedrze Porównawczych Studiów Cywilizacji Uniwersytetu Jagiellońskiego. Jej zainteresowania badawcze obejmują historię i kulturę Azji Wschodniej, popkulturę oraz antropologię kultury. Wybrane publikacje: *Japonia w (pękniętym) lustrze Zachodu według Ryūnosuke Akutagawy*, [w:] *Spojrzenia. Japonia według Zachodu, Zachód według Japonii*, red. A. Wosińska, Toruń, 2013, s. 63–79; *Użycie roślin w telewizyjnych serialach fantastycznych*, „Maska” 27/2015, s. 159–170; *Czy kultura koreańska zatopiła Sewol?*, [w:] *Kultury Wschodu w świecie procesów globalizacyjnych*, red. P. Mróz, M. Ruchel, A. I. Wójcik, Kraków, 2015, s. 113–140.

E-MAIL: grad_ecmaise@yahoo.com

Od tłumaczki

Opowiadanie *Zły omen*¹ należy do ostatnich utworów Akutagawy (1892–1927). Napisane zostało półtora roku przed jego samobójczą śmiercią, a wydane dopiero po niej. Konstrukcyjnie jest ono zbudowane bardziej rygorystycznie niż inne utwory z tego samego okresu, choć zdania wydają się nieco chaotyczne i pozbawione płynności. Stanowią zwyczajną narrację, bez jakiegokolwiek próby upiększeń, poetyckich porównań, finezji, lekkiego sarkazmu i ażurowego języka. *Zły omen* ma konstrukcję klamrową – rozpoczyna się i kończy tym samym obrazem, opisem pojazdu żałobnego jadącego prawie nieoświetloną ulicą. Podzielony jest na cztery wyraźne części, co nawiązuje do złowróźbnej cyfry cztery i homofonicznego słowa oznaczającego w języku japońskim „śmierć” (*shi*). W każdej części Akutagawa – narrator i bohater jednocześnie – ma kontakt ze śmiercią. W trzeciej partii jego odbicie w butelce jest przedstawieniem martwej twarzy z wywróconymi oczami. Miniatura zaczyna się zatem ciemnością ulicy i kończy się dokładnie tym samym, tyle że obrazem jeszcze bardziej złowieszczym – w ciemności Akutagawa widzi trumnę. Ta sama ciemność wysłała mu ostrzeżenia i zapewne dostrzegł on oczami wyobraźni siebie samego spoczywającego w trumnie.

Prześladujące pisarza obrazy śmierci, które przybrały postać tytułowego złego omenu w narracji poniższej miniatury, zaczęły się już w 1923 roku, kiedy faktycznie jego stan psychiczny i fizyczny zaczęły się pogarszać². Akutagawa obsesyjnie myślał o śmierci i obłędzie, jaki – o czym był głęboko przekonany – miał się stać jego udziałem. Nieregularny, pospieszny rytm zdań *Złego omenu* zdaje się przypominać narrację koszmaru – fragmentów pojawiających się z chaosu. Akutagawa do końca życia starał się ten chaos opanować, nawet jeśli oznaczało to pisanie tylko i wyłącznie o motywach śmierci. *Zły omen* jest próbą wtłoczenia go w pewną sformalizowaną formułę – jak na przykład zachowany podział na cztery części i nawiązanie do literatury starszej poprzez wprowadzanie pór roku. Narzucenie rygoru miało na celu objęcie kontroli nad chaosem śmierci. Próby zapanowania nad nim skończyły się w 1927 roku śmiertelną dawką Veronalu.

¹ Wersja oryginalna pochodzi z zasobów Aozora bunko: K. Usui, *Marketing and Consumption in Modern Japan*, [www 01].

² S. Miyasaka, *Akutagawa Ryūnosuke. Hito to sakuhin* 芥川龍之介。人と作品 [Akutagawa Ryūnosuke: człowiek i dzieło].

Zły omen

Zimą 1923 roku, kiedy wracałem akurat skądś taksówką, zjechaliśmy pasem na Honkadōri¹ w dół ku Aisomebashi. Ta ulica nie była jakoś specjalnie oświetlona, dlatego zawsze jeździło się tam w nieprzeniknionych ciemnościach. Przed nami był jeszcze jeden pojazd. Siedząc z papierosem w ustach, zainteresowałam się nim nieco. W miarę, jak się do niego zbliżaliśmy, ledwie mdłe światło taksówki padło na pojazd, okazało się, że jest to karawan ozdobiony złotą arabeską.

Latem 1924 roku wędrowałem akurat z Murō Saisei'em² wąskimi uliczkami w Karuizawie. Był spokojny wieczór. Nawet żwirek przyjemnie pochłaniał całą wilgoć z powietrza. W trakcie rozmowy z Saisei'em w pewnym momencie spojrzałem ponad naszymi głowami. Na tle bezchmurnego, czystego nieba rozpościerała swe ciemne gałęzie akacja³. Pomiędzy gałęziami wisiała para nóg. Wydałem z siebie nagłe „Ach!” i jak najszybciej uciekłem. Saisei dogonił mnie, pytając: „Co się stało? Co się stało?”. Byłem zbyt zawstydzony, więc zbyłem go jakimś kłamstwem.

Latem 1925 roku ja, Kikuchi Kan⁴, Kume Masao⁵, Uemura Sōichi⁶ oraz prezes Nakayama Taiyōdō⁷ spotkaliśmy się w Tsukiji⁸, aby coś zjeść. Siedzieliśmy w takiej kolejności: ja przed belką *tokonomy*⁹, po mojej prawej Kume Masao, po mojej lewej Kikuchi Kan. W międzyczasie zawiesiłem wzrok na stojącej na stoliku butelce piwa. W tym samym momencie pojawiło się w niej odbicie jakiejś twarzy. Wyglądała zupełnie jak moja. Nie było jednak żadnego powodu, bym to był ja. Miałem przecież oczy otwarte, a ta zjawia przymknięte i lekko wywrócone do góry. Pochyliłem się do siedzącej za mną gej-

¹ Wydarzenia mają miejsce w Tokio.

² Murō Saisei (1889–1962) – znany poeta i nowelista japoński.

³ Zapewne chodzi o robinie pseudoakacjową, potocznie (i niewłaściwie) zwaną akacją. Często jest ona kojarzona (na przykład w judaizmie i wolnomularstwie) z trumną i nieśmiertelnością. Por. *Akacja jako podsumowanie credo wolnomularskiego* [[www 02](#)].

⁴ Kikuchi Kan (1888–1948) – pisarz i dramaturg, bliski przyjaciel Akutagawy.

⁵ Kume Masao (1891–1952) – pisarz, poeta i dramaturg.

⁶ Uemura Sōichi (1891–1934) – pisarz znany także jako Sanjūgo Naoki. Nagroda Naokiego jest oprócz Nagrody Akutagawy najbardziej prestiżowym wyróżnieniem literackim w Japonii.

⁷ Nakayama Taiyōdō (obecnie Club Cosmetics Co., Ltd.) – firma założona przez Nakayamę Taichiego w 1903 roku. Za: K. Usui, *Marketing and Consumption in Modern Japan*, [[www 03](#)].

⁸ Nazwa jednej z dzielnic Tokio.

⁹ Niewielka wnęka w tradycyjnym pokoju japońskim.

szy i powiedziałem: „Tam widać bardzo dziwną twarz”. Gejsza zrazu wzięła mój komentarz za dowcip, ale ledwie usiadła na moim miejscu, powiedziała: „Och jejku, faktycznie widać!”. Zarówno Kikuchi, jak i Kume, gdy zamienili się ze mną miejscami, doszli do tego samego wniosku, mówiąc: „No widać”. Według Kume w butelce odbijała się tylko jakaś miska na czarki lub coś w tym rodzaju. Jednak ogarnęło mnie przeczucie, że był to zły omen.

10 stycznia 1926 roku jechałem jak zwykle taksówką. Zjechaliśmy pasem na Honkadōri w dół ku Aisomebashi. Natychmiast zamajaczył przed nami ponownie tył karawanu z arabeską. Aż do tego czasu nie zastanawiałem się zbyt nad powiązaniem kilku podobnych faktów w jeden. Ale kiedy ujrzałem ten pojazd, a zwłaszcza trumnę w jego wnętrzu, poczułem wyraźnie, jakby coś dawało mi ostrzeżenie z głębi ciemności.

13 stycznia 1926 roku, w Kugenuma
(wydane pośmiertnie)

Bibliografia

1. *Akacja jako podsumowanie credo wolnomularskiego*, [www 02].
2. MIYASAKA S., *Akutagawa Ryūnosuke. Hito to sakuhin*, 芥川龍之介。人と作品 [Akutagawa Ryūnosuke: człowiek i dzieło], Kanrin shobō, Tokio 2007.
3. USUI K., *Marketing and Consumption in Modern Japan*, [www 01].
4. USUI K., *Marketing and Consumption in Modern Japan*, Routledge, London – New York 2014, [www 03].

Wykorzystane źródła internetowe

[www 01] <http://www.aozora.gr.jp/cards/000879/card2327.html> (dostęp: 20.09.2016)

[www 02] <http://wolnomularstwo.info.pl/index.php/symbolika/item/264-akacja-jako-podsumowanie-credo-wolnomularskiego> (dostęp: 20.11.2016)

[www 03] <https://books.google.pl/books?id=84D8AgAAQBAJ&pg=PT285&dq=Nakayama+Taiyodo&hl=en&sa=X&ved=oahUKEwi5zI7Wv57TAhWhJZoKHfYEBcwQ6AEIITAC#v=onepage&q=Nakayama%20Taiyo-do&f=false> (dostęp: 11.04.2017)

